

BAROMETAR POSLOVNOG OKRUŽENJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

BAROMETAR POSLOVNOG OKRUŽENJA

MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

broj 4

Banja Luka, februar 2016.

Izdavač
Agencija za razvoj preduzeća *Eda* – Banja Luka

Za izdavača
Zdravko Miović

Autori
Jelena Prohaska
Pavle Miović

Lektura i korektura
Ivan Jevđović

Dizajn
Nenad Savković

Štampa
GRAFID d. o. o., Banja Luka

Za štampariju
Branislav Ivanković

ISBN 978-99955-53-14-2

Tiraž
200

Ova publikacija je izdata uz podršku Švedske. Sadržaji u ovoj publikaciji u potpunosti odražavaju mišljenje autorskog tima Agencije za razvoj preduzeća „Eda“, Banja Luka, i ne mogu se smatrati zvaničnim stavovima Švedske.

Sadržaj

Uvod	5
1. Metodologija	7
2. Rezultati poslovanja – sadašnji i očekivani nivo razvoja	9
2.1. Fizički obim proizvodnje	9
2.1.1. Ukupna proizvedena količina	9
2.1.2. Narudžbe sa inostranog tržišta	14
2.1.3. Narudžbe sa domaćeg tržišta	16
2.2. Finansije	19
2.2.1. Finansijski efekat	19
2.2.2. Nenaplaćena potraživanja	20
2.2.3. Obaveze prema dobavljačima	21
2.3. Radna snaga i vještine	23
2.3.1. Broj zaposlenih	23
2.3.2. Stanje vještina	29
2.4. Kapaciteti	29
2.5. Investicije	32
2.5.1. Investicije u unapređenje poslovanja (inovacije)	32
2.5.2. Investicije u infrastrukturu i objekte	34
2.5.3. Investicije u opremu i tehnologiju	35
2.6. Privredni ambijent	37
2.7. Finansijska podrška, konsultantske usluge, uključenost u inicijative	40
2.7.1. Finansijska podrška domaćih i/ili međunarodnih institucija	40
2.7.2. Konsultantske poslovne usluge	41
2.7.3. Uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova poslovanja	42
Zaključak	43
Aneks: Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća – Upitnik	47

Uvod

Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća predstavlja dio istraživačkih aktivnosti koje se provode u okviru projekta „CREDO Krajina“. Ovaj projekat finansira Švedska, a implementira ga Agencija za razvoj preduzeća *Eda* iz Banjaluke. Cilj projekta je da se poboljša konkurentnost malih i srednjih preduzeća na području Krajine, kako bi se kreirala i održala radna mjesta, smanjilo siromaštvo i poboljšao ekonomski status ovog područja.

Pred Vama je četvrto polugodišnje istraživanje koje se bavi poslovanjem preduzeća, stavovima i mišljenjima predstavnika preduzeća iz najkonkurentnijih privrednih sektora projektnog područja o najvažnijim preduslovima i karakteristikama poslovanja. Posmatrano iz ugla privrednika, formirana je metoda za ocjenu poslovnog okruženja, na osnovu čega se vjerodostojno, sa više stanovišta, opisuje stanje na području koje je obuhvaćeno projektom „CREDO Krajina“. Prvo istraživanje poslovnog okruženja, po istoj metodologiji, provedeno je u prvoj polovini 2014. godine. Četvrto istraživanje je provedeno u drugoj polovini 2015. godine i odnosi se na pitanja u vezi sa poslovanjem preduzeća u prvoj polovini i procjeni za drugu polovinu 2015. godine.

Provedeno istraživanje omogućuje bolje sagledavanje stanja, kako za privrednike, tako i za istraživače i institucije koje se bave ekonomskim razvojem.

Četvrto polugodišnje istraživanje obuhvata i poređenje stavova anketiranih privrednika Krajine o poslovnom ambijentu sa stavovima članova Vijeća stranih investitora koja su prikazana u Poslovnom barometra Vijeća¹.

U okviru svojih istraživačkih i analitičkih kapaciteta, *Eda* ima na raspolaganju i sveobuhvatnu bazu podataka preduzeća u Bosni i Hercegovini za period 2011–2014. godina. Baza se redovno ažurira godišnjim podacima i koristimo je za izradu izvještaja i praćenje ekonomskih trendova na lokalnom, entitetskom i nivou BH. Navedene analize su kompletirane analizama lanaca vrijednosti i GAP analizama, koje nam omogućavaju da vršimo predviđanja ekonomskih trendova i, u skladu s tim, planiramo naredne aktivnosti i projekte.

Edina istraživanja su dostupna na veb-stranici: www.edabl.org.

¹ FIC Poslovni barometar, Sarajevo, oktobar 2015. godine http://goldproject.ba/ba/wp-content/uploads/2014/11/Promo_materijali/FIC%20Poslovni%20barometar%20-%20web.pdf

1. Metodologija

Prilikom kreiranja *Barometra poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća*, Agencija za razvoj preduzeća *Eda* se odlučila za ispitivanje trendova posmatranih iz ugla preduzeća koja posluju u okviru najkonkurentnijih privrednih sektora na ovom području (drvoprerađivačka industrija, prehrambena industrija i prerada kože i proizvodnja obuće). Istraživanje se vrši dva puta godišnje, po istoj proceduri. Dakle, radi se o longitudinalnom dizajnu istraživanja (istraživanje se provodi više puta u različitim vremenskim tačkama), pri čemu se nastoji zadržati isti uzorak preduzeća (mijenja se sličnim preduzećem samo u slučaju nemogućnosti dobijanja odgovora od predstavnika izabranog preduzeća), što znači da se radi o panel istraživanju.

Odabrana metodologija omogućava praćenje trendova, jer se podaci i stavovi prate u odnosu na prethodne polugodišnje periode, pri čemu se pitanja odnose kako na interno okruženje (obim proizvodnje, finansijski rezultat, zaposleni, investicije i dr.), tako i na eksterno okruženje (privredni ambijent, finansijska podrška, uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova poslovanja i dr.).

Upitnik

Pored uvodnog dijela, upitnik se sastoji od sedam odvojenih, ali istovremeno i usko povezanih cjelina koje obrađuju poslovanje preduzeća i mišljenja ispitanika. Cjeline upitnika su, radi uporedivosti rezultata, iste kao cjeline koje su se obrađivale pri izradi prva tri broja *Barometra* i odnose se na obim proizvodnje, finansije, zaposlene, kapacitete, investicije, privredni ambijent i eksterne podrške.

Prema potrebi, u istraživanje se uključuju i posebna pitanja u zavisnosti od događaja ili aktuelnih dešavanja. Tako su barometri broj 2 i 3 sadržavali dio koji se odnosi na uticaj poplava u 2014. godini, kao i očekivane promjene nakon parlamentarnih izbora.

Jedinica posmatranja i anketiranja

Jedinica posmatranja je preduzeće koje je izabrano u uzorak, a jedinica anketiranja je najbolje upoznata osoba u preduzeću (vlasnik, menadžer ili direktor preduzeća).

Opis uzorka

Prilikom izbora preduzeća u glavni uzorak za prvo istraživanje, na osnovu kojeg se provodi panel istraživanje, rukovodili smo se metodom prostog slučajnog uzorkovanja. Svaka jedinica skupa (sva preduzeća na području Krajine) numerisana je brojevima od 1 do N (sa N je označen broj elemenata osnovnog skupa). Ovo, kao i svako drugo istraživanje, usmjereno je na određenu ciljnu populaciju. U našem slučaju to su preduzeća iz najkonkurentnijih privrednih sektora na području koje obuhvata projekat „CREDO Krajina“. Preduzeća su dobila redne brojeve, što je služilo kao osnov za odabir. U daljem postupku se koristi tablica slučajnih brojeva za izbor uzorka preduzeća.

Jedno od veoma važnih pitanja, koje se postavlja u svakom uzorkovanju, jeste veličina uzorka. Sa statističke tačke gledišta, poželjno je da je uzorak što veći, što utiče na veličinu troškova, pa se uglavnom postavlja pitanje koja je to minimalna veličina uzorka koja može da zadovolji postavljene zahtjeve preciznosti. Rukovodeći se tim, došli smo do poželjnog intervala veličine uzorka od 41 do 89 preduzeća, imajući u vidu veličinu osnovnog skupa (broj svih preduzeća iz pomenutih sektora) i subjektivno projektovani interval pouzdanosti (od 10 do 15%).

Za četvrti broj *Barometra* poslali smo upit na 60 adresa preduzeća koja su anketirana tokom izrade prethodna tri istraživanja, pri čemu smo dobili stopu odgovora preko 80%. Dakle, ukupno je anketirano 49 preduzeća.

Radi reprezentativnosti rezultata ankete, pored anketiranja istih preduzeća, vodili smo računa o sektorskoj zastupljenosti i veličini preduzeća prilikom zamjene preduzeća u uzorku.

Struktura anketiranih preduzeća je prikazana u sljedećoj tabeli.

Tabela 1 – Sektorska struktura anketiranih preduzeća

Sektor	Broj preduzeća	%
Metaloprerađiva	19	38,8
Drvoprerađiva	13	26,5
Hrana i piće	10	20,4
Koža i obuća	6	12,2
Ostalo	1	2,0
Ukupno	49	100,0

Upitnici su prikupljeni lično, putem elektronske pošte ili telefaksa, u periodu od 12. 11. do 15. 12. 2015. godine.

Struktura anketiranih preduzeća u većoj mjeri predstavlja strukturu preduzeća koja posluju na području koje obuhvata projekat „CREDO Krajina“. Najmanji broj anketiranih preduzeća je iz sektora kože i obuće. Međutim, imajući u vidu da u sektoru kože i obuće posluje mali broj velikih preduzeća, možemo zaključiti da je uzorak od šest anketiranih preduzeća zadovoljavajući i da može reprezentovati stanje u ovom sektoru.

2. Rezultati poslovanja – sadašnji i očekivani nivo razvoja

U skladu sa ciljem istraživanja i strukturom upitnika, nalazi ispitivanja su predstavljeni u sljedećim cjelinama:

- fizički obim proizvodnje,
- finansije,
- radna snaga i vještine,
- kapaciteti,
- investicije,
- privredni ambijent,
- finansijska podrška, konsultantske usluge i uključenost u inicijative.

2.1. Fizički obim proizvodnje

2.1.1. Ukupna proizvedena količina

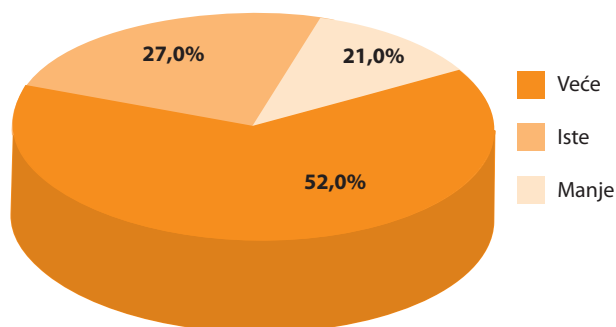
- U više od polovine preduzeća povećan je fizički obim proizvodnje, dok je u petini preduzeća smanjen fizički obim proizvodnje u prvoj polovini 2015.
- U drugoj polovini 2015. godine, 72% preduzeća planira povećanje proizvodnje.
- U prvoj polovini 2015. godine, 68,4% metaloprerađivača je ostvarilo povećanje obima proizvodnje.
- Zabilježeno je kontinuirano povećanje fizičkog obima proizvodnje u svim polugodišnjim periodima obuhvaćenim istraživanjima.

Rezultati istraživanja pokazuju da je ostvareni fizički obim proizvodnje u preduzećima obuhvaćenim istraživanjem u prvoj polovini 2015. godine bolji u odnosu na procjenu privrednika za isti period tokom provođenja prethodnog istraživanja. Naime, veći ostvareni obim proizvodnje u prvoj polovini 2015. godine imalo je više od polovine anketiranih preduzeća (52%), u odnosu na 46% preduzetnika koji su planirala povećanje obima proizvodnje u istom periodu. Svako peto preduzeće (21%) je imalo smanjenje obima

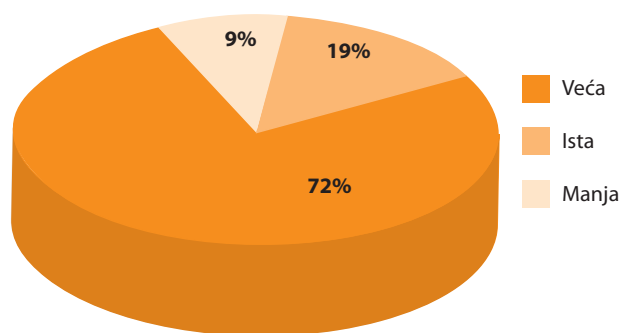

proizvodnje u drugoj polovini 2015. godine, ali samo 9% privrednika smatra da će doći do smanjenja proizvodnje u drugoj polovini 2015. godine,

Istraživanje provedeno za četvrti broj Barometra napokon pokazuje optimizam kod anketiranih privrednika kada je u pitanju procjena rasta fizičkog obima proizvodnje, odnosno čak 72% privrednika smatra da će doći do povećanja proizvodnje u njihovim preduzećima u drugoj polovini 2015.

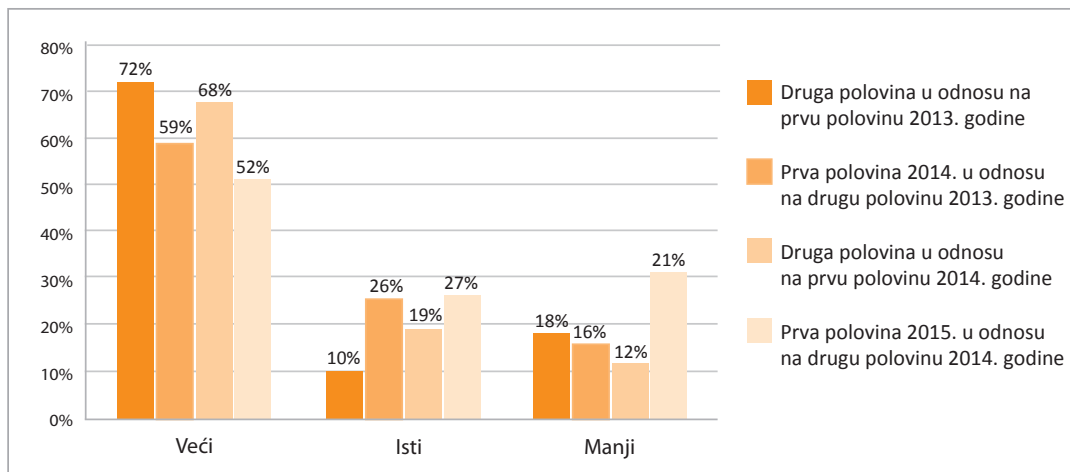
Grafikon 1 – Ostvareni fizički obim proizvodnje (prva polovina 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine)

Grafikon 2 – Prognoza fizičkog obima proizvodnje (druga polovina u odnosu na prvu polovinu 2015. godine)

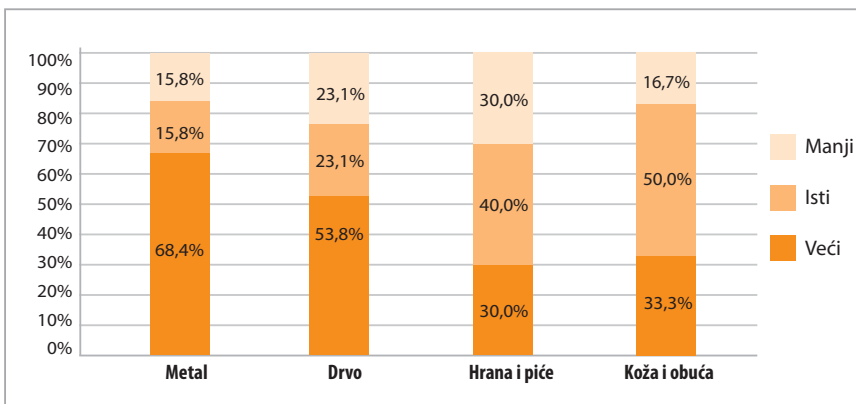
Kada rezultate četvrtog istraživanja uporedimo sa rezultatima prethodnih polugodišnjih istraživanja, evidentno je povećanja obima proizvodnje u svim polugodišnjim periodima obuhvaćenim istraživanjima. Naime, u sva četiri provedena istraživanja dominantan je procenat preduzeća koja su povećala ostvareni obim proizvodnje.

Grafikon 3 – Ostvareni fizički obim proizvodnje preduzeća, u %

Posmatrano po sektorima koji su obuhvaćeni istraživanjem, najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerađivača je ostvario povećanje obima proizvodnje u prvoj polovini 2015. godine (68,4% metaloprerađivača). Zatim slijede preduzeća iz oblasti drvoprerađivača, od kojih je 53,8% imalo povećanje obima proizvodnje u prvoj polovini 2015. godine. U sektorima prehrambene i industrije kože i obuće svako treće preduzeće je ostvarilo povećanje obima proizvodnje. U sektoru prehrambene industrije 30% preduzeća je imalo smanjenje proizvodnje u posmatranom periodu, dok je kod ostalih sektora ovaj procenat manji.

Grafikon 4 – Obim proizvodnje po sektorima u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014, u %

2.1.2. Narudžbe sa inostranog tržišta

- U prvoj polovini 2015. godine, 91,8% preduzeća je imalo narudžbe iz inostranstva.
- Drvoprerađivači i metaloprerađivači su imali povećanje narudžbi iz inostranstva.
- Povećava se procenat preduzeća iz sektora prehrambene industrije koja imaju narudžbe iz inostranstva.
- U prvoj polovini 2015. godine, polovina preduzeća iz sektora kože i obuće je imala smanjenje narudžbi iz inostranstva i isto toliko ih očekuje dalje smanjenje inonarudžbi.

Manji broj anketiranih preduzeća nije imao narudžbe sa inostranog tržišta u prvoj polovini 2015. godine (samo 8,2% preduzeća). Ovaj procenat je još manji kada se posmatra plan za drugu polovinu 2015. godinu, odnosno samo 6,2% preduzeća ne planira inonarudžbe u narednom periodu. Međutim, smanjenje narudžbi iz inostranstva je zabilježeno u 18,4% preduzeća u prvoj polovini 2015. godine, dok 20,4% preduzeća smatra da će doći do smanjenja narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2015. godine.

Tabela 2 – Narudžbe iz inostranstva

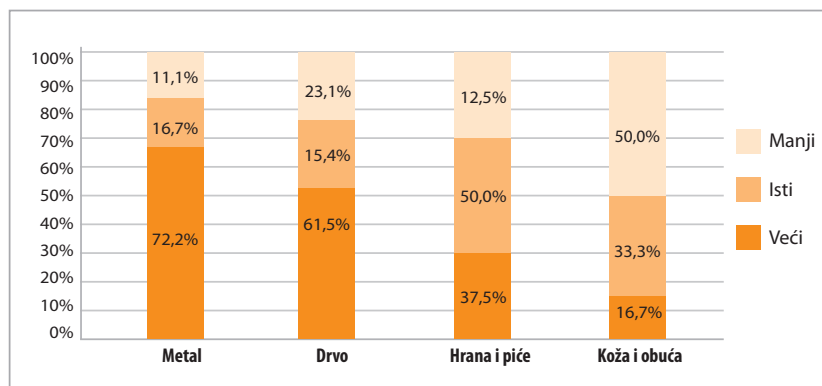
	Prva polovina 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine		Druga polovina u odnosu na prvu polovinu 2015. godine (prognoza)	
	Broj	%	Broj	%
Veće	25	51,0	28	57,1
Iste	11	22,4	8	16,3
Manje	9	18,4	10	20,4
Bez odgovora	4	8,2	3	6,2
Ukupno	49	100	49	100

Podaci o narudžbama iz inostranstva po sektorima pokazuju da je u sektorima metaloprerade i drvoprerade zabilježeno povećanje narudžbi iz inostranstva u većini anketiranih preduzeća (72,2% iz sektora metaloprerade i 61,5% preduzeća iz sektora drvoprerade). Povećanje inostranih narudžbi u preduzećima iz ova dva sektora je zabilježeno i u prethodna tri istraživanja, odnosno u posljednje tri godine (2013, 2014. i 2015).

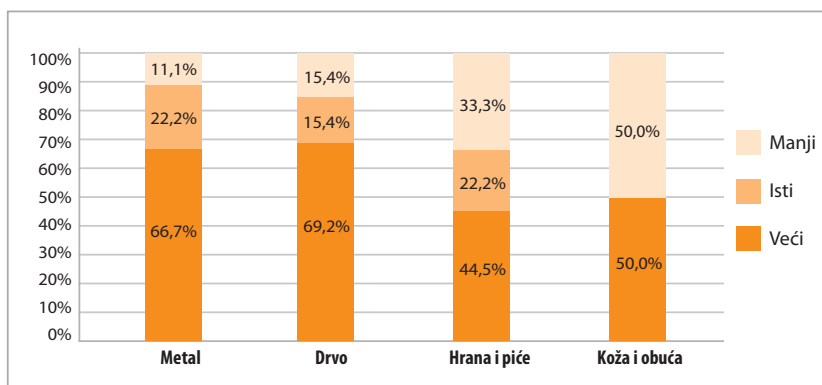
Za razliku od prethodnih istraživanja, primjetno je smanjenje narudžbi iz inostranstva u preduzećima iz sektora kože i obuće. Polovina anketiranih preduzeća iz ovog sektora je imalo smanjenje inostranih narudžbi i smatra da će doći do daljeg smanjenja u drugoj polovini 2015. godine. Preduzeća iz ovog sektora ne očekuju povećanje narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2015. godine.

Takođe, za razliku od rezultata prethodnih istraživanja, preduzeća iz sektora prehrambene industrije imaju veće narudžbe iz inostranstva i planiraju povećanje ino narudžbi u narednom periodu.

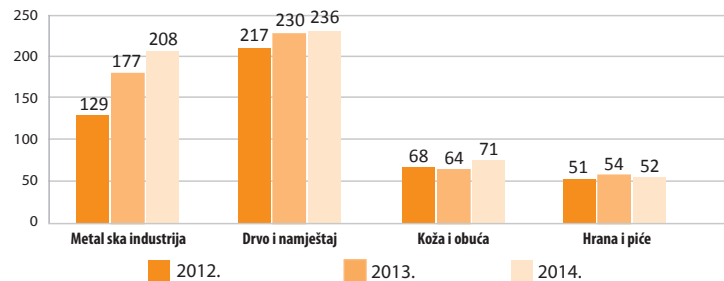
Grafikon 5 – Narudžbe iz inostranstva u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

Grafikon 6 – Prognoza narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2015. u odnosu na prvu polovinu 2015. godine, u %

Sekundarni podaci o prihodima od izvoza potvrđuju nalaze našeg istraživanja kada su u pitanju izvozne aktivnosti preduzeća. Evidentan je rast prihoda od izvoza u svim sektorima obuhvaćenih istraživanjem, osim u sektoru prehrambene industrije gdje su prihodi od izvoza na niskom ali stabilnom nivou. Metaloprerađivačka industrija je zabilježila značajno povećanje prihoda od izvoza koji su u 2014. godini veći za 61% u odnosu na 2012. godinu.

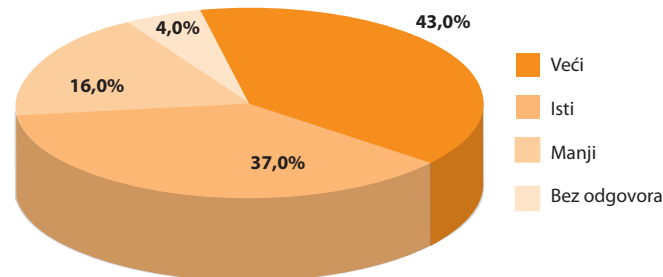
Grafikon 7 – Trend prihoda od izvoza po sektorima obuhvaćenih Credo Krajina projektom, u mil. KM.

Izvor podataka: Agencija za razvoj preduzeća Eda (baza podataka Tron)

2.1.3. Narudžbe sa domaćeg tržišta

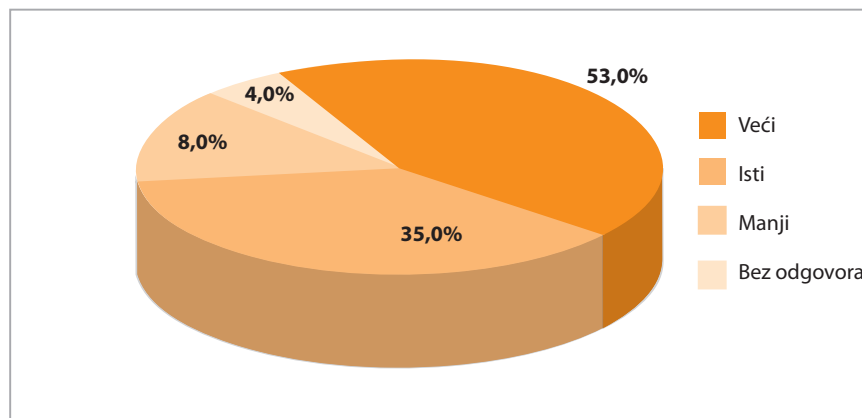
- U najvećem broju preduzeća ostvareno povećanje domaćih narudžbi (43%). Smanjenje domaćih narudžbi u prvoj polovini 2015. imalo 16% preduzeća.
- U prvoj polovini 2015. godine, najveći procenat anketiranih drvoprerađivača, metaloprerađivača i preduzeća iz sektora kože i obuće je imalo povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta.
- U preduzećima iz prehrambene industrije se primjećuje povećanje ino narudžbi i očekivanja u vezi sa narudžbama iz inostranstva, ali stagnacija narudžbi sa domaćeg tržišta.

Povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. godine je imalo 43% anketiranih preduzeća, dok čak 53% preduzeća očekuje povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2015. godine. Naredni grafikon pokazuje da nije bilo značajnijih smanjenja narudžbi sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. godine (16% preduzeća je imalo smanjenje narudžbi), dok još manji procenat preduzeća očekuje smanjenje domaćih narudžbi u drugoj polovini godine (8% preduzeća).

Grafikon 8 – Narudžbe sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

Grafikon 9 – Narudžbe sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2015. u odnosu na prvu polovinu 2015. godine (prognoza)

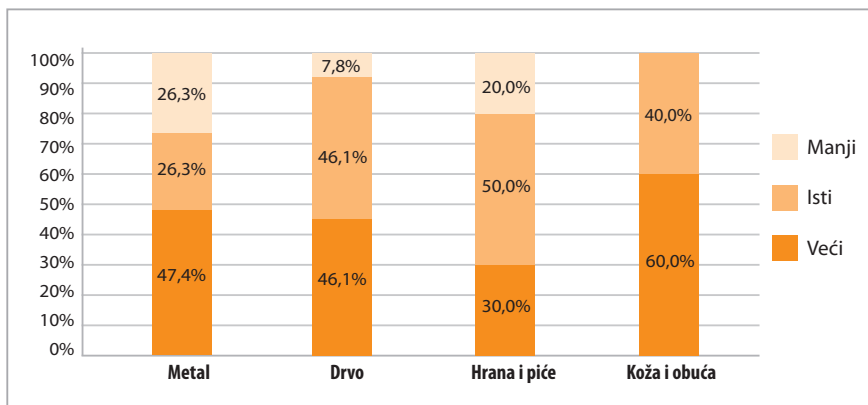

Sektorski posmatrano, gotovo polovina anketiranih preduzeća (47,4%) iz sektora metaloprerade je zabilježila veće narudžbe sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. godine. Pored toga, veći procenat preduzeća iz ovog sektora očekuju dalje povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2015 (68,4% preduzeća). Smanjenje narudžbi sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. godine je imalo 26,3% anketiranih metaloprerađivača, dok smanjenje narudžbi u drugoj polovini godine očekuje samo 5,3% metaloprerađivača.

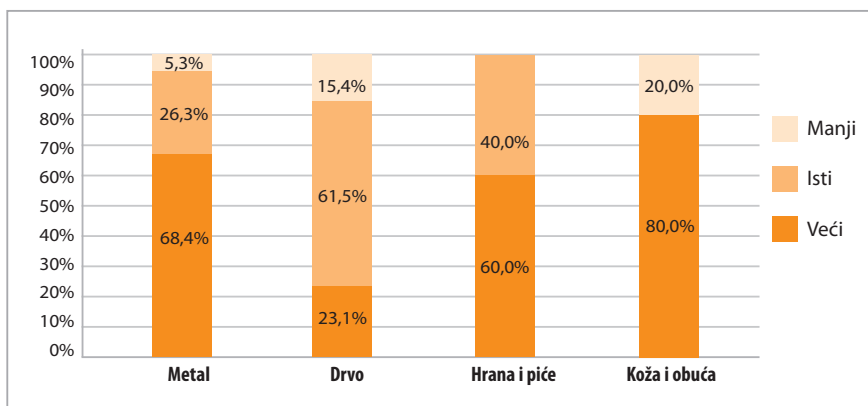
Povećanje domaćih narudžbi je imalo 46,1% drvoprerađivača u prvoj polovini 2015. godine, dok je jednak procenat drvoprerađivača zadržao isti nivo narudžbi sa domaćeg tržišta u navedenom periodu. Kada je u pitanju druga polovina 2015. godine, većina drvoprerađivača ne prognozira velike promjene domaćih narudžbi (61,5%), 23,1% očekuje povećanje, dok 15,4% očekuje smanjenje domaćih narudžbi.

Polovina anketiranih preduzeća iz sektora hrane i pića je zadržalo isti nivo narudžbi sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015, a 60% preduzeća iz ovog sektora očekuje povećanje domaćih narudžbi u drugoj polovini godine. U odnosu na prethodno provedena istraživanja, u preduzećima iz prehrambene industrije se primjećuje povećanje narudžbi i očekivanja u vezi sa narudžbama iz inostranstva, ali i stagnacija narudžbi sa domaćeg tržišta (ove podatke svakako treba posmatrati sa rezervom imajući u vidu kratak vremenski period koji obuhvataju istraživanja).

Povećanje domaćih narudžbi u prvoj polovini 2015. godine je imalo 60% preduzeća iz sektora kože i obuće, dok 80% očekuje povećanje i u drugoj polovini godine.

Grafikon 10 – Narudžbe sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

Grafikon 11 – Prognoza narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine

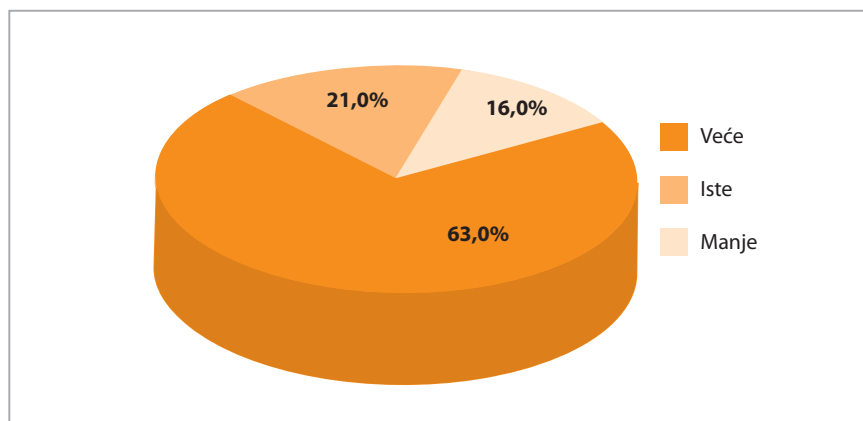
2.2. Finansije

2.2.1. Finansijski rezultat

- **Povećanje dobiti u 2015. godini prognozira 63% preduzeća.**
- **U 2015. godini, 78,9% metaloprerađivača i 84,6% drvoprerađivača prognozira povećanje dobiti.**
- **U 2015. godini, 40% preduzeća iz prehrambene industrije prognozira smanjenje dobiti.**

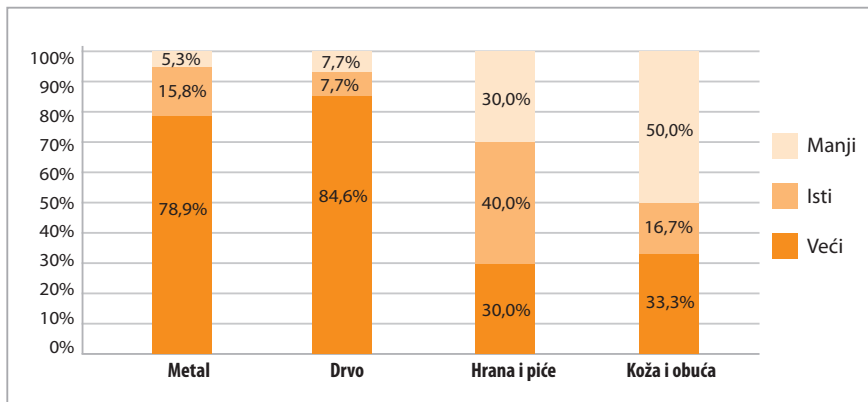

Prognoza ostvarenog finansijskog rezultata pokazuje pozitivno poslovanje preduzeća u 2015. godini, odnosno da će 63,3 % preduzeća ostvariti povećanje dobiti. Smanjenje dobiti će imati 16,3% preduzeća, ali sva preduzeća koja su imala smanjenje dobiti u 2014. očekuju povećanje, ili dobit na istom nivou u 2015. godini.

Grafikon 12 – Prognoza dobiti preduzeća u 2015. u odnosu na 2014. godinu

Sektorski posmatrano, većina anketiranih drvoprerađivača (84,6%) i metaloprerađivača (78,9%) očekuje povećanje dobiti u 2015. godini. Polovina preduzeća iz sektora kože i obuće i 30% prehrambenih preduzeća očekuju smanjenje dobiti u 2015. godini.

Grafikon 13 – Prognoza ostvarene dobiti preduzeća u 2015. u odnosu na 2014. godinu, po sektorima (u %)

2.2.2. Nenaplaćena potraživanja

- U 2015. godini, 20,4% preduzeća očekuje smanjenje, a 18,5% preduzeća povećanje nenaplaćenih potraživanja.
- Najveće smanjenje nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini očekuju drvoprerađivači.

Analiza pokazuje da 61,2% anketiranih preduzeća prognoziraju isti nivo nenaplaćenih potraživanja u 2015. i 2014. godini, dok petina anketiranih preduzeća očekuje smanjenje iznosa nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini. Povećanje nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini prognozira 18,4% preduzeća.

Tabela 3 – Prognoza nenaplaćenih potraživanja, svi sektori zajedno

	2015. u odnosu na 2014. godinu u %
Veća	18,4
Ista	61,2
Manja	20,4
Bez odgovora	100,0
Ukupno	100,0

Ako posmatramo sektorsku strukturu nenaplaćenih potraživanja, 30% anketiranih preduzeća iz sektora

prehrambene industrije očekuje povećanje nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini. Najveće smanjenje nenaplaćenih potraživanja prognoziraju preduzeća iz sektora drvoprerade (38,5%).

Tabela 4 – Prognoza nenaplaćenih potraživanja, 2015. u odnosu na 2014. godinu, po sektorima

		Sektor			
		Metal	Drvo	Hrana i piće	Koža i obuća
Nenaplaćena potraživanja u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine	Veća	21,1%	0,0%	30,0%	16,7%
	Ista	63,2%	61,5%	50,0%	83,3%
	Manja	15,7%	38,5%	20,0%	0,0%
Ukupno		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

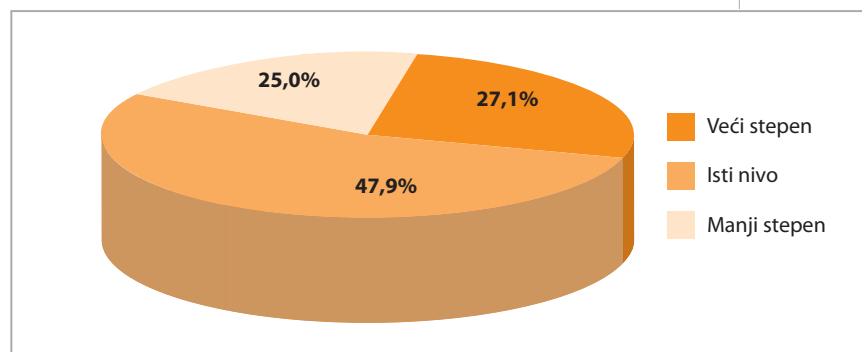
2.2.3. Obaveze prema dobavljačima

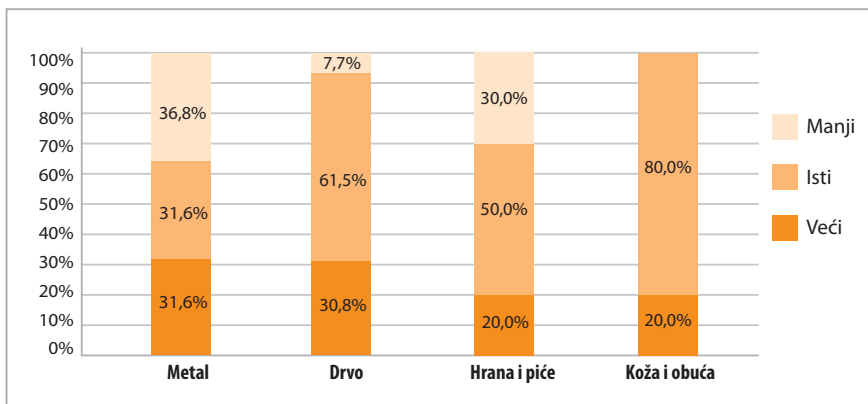
- U 2015. godini 27% anketiranih preduzeća planira veće obaveze prema dobavljačima.
- U 2015. godini 25% preduzeća planira smanjenje obaveza prema dobavljačima.
- Veće obaveze prema dobavljačima planira 31,6% preduzeća iz sektora metaloprerade, i 30,8% preduzeća iz drvoprerađivačke industrije.

Veće obaveze prema dobavljačima prognozira 27,08% anketiranih preduzeća, dok četvrtina anketiranih preduzeća prognozira smanjenje obaveza u 2015. godini.

Grafikon 14 – Prognoza obaveza prema dobavljačima u 2015. u odnosu na 2014. godinu

Grafikon 15 – Prognoza obaveza prema dobavljačima u 2015. godini, po sektorima

Sektorski posmatrano, 31,6% preduzeća iz sektora metaloprerade prognozira povećanje obaveza, zatim slijede preduzeća iz drvoprerađivačke industrije gdje 30,8% preduzeća u 2015. godini prognozira povećanje obaveza prema dobavljačima. Smanjenje obaveza prema dobavljačima planira 36,8% anketiranih metaloprerađivača i 30% preduzeća iz prehrambene industrije.

Preduzeća iz sektora kože i obuće smatraju da će imati iste obaveze (80% anketiranih preduzeća), a 20% planira povećanje obaveza u 2015. godini.

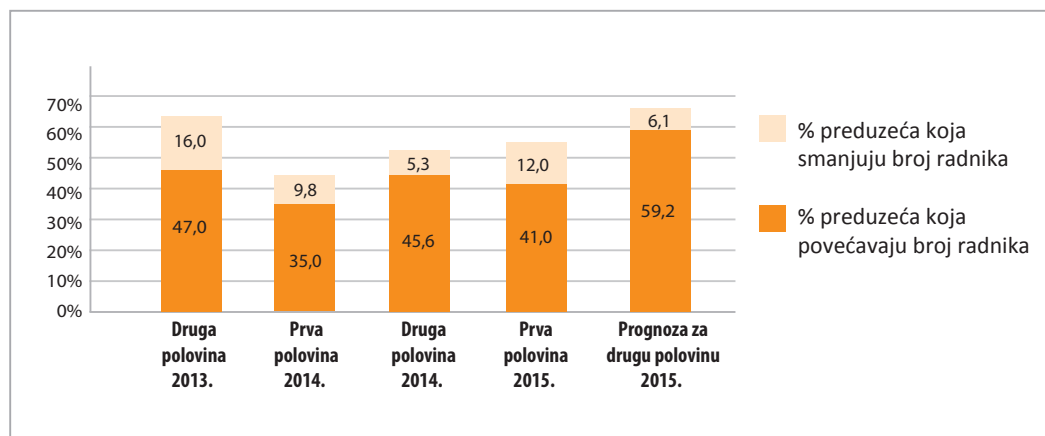
2.3. Radna snaga i vještine

2.3.1. Broj zaposlenih

- **Trend povećanja broja zaposlenih radnika u preduzećima sa područja Krajine.**
- **Broj zaposlenih radnika je povećan u 41,0% preduzeća u prvoj polovini 2015, dok 59,2% preduzeća očekuje povećanje broja zaposlenih u drugoj polovini 2015. godine.**

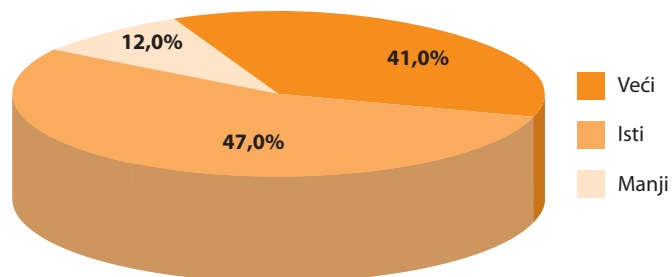

Nastavljen je trend povećanja broja zaposlenih radnika u preduzećima sa područja Krajine. Istraživanje pokazuje veći procenat preduzeća koji povećava broj zaposlenih radnikau u svim polugodišnjim periodima obuhvaćenim istraživanjima.

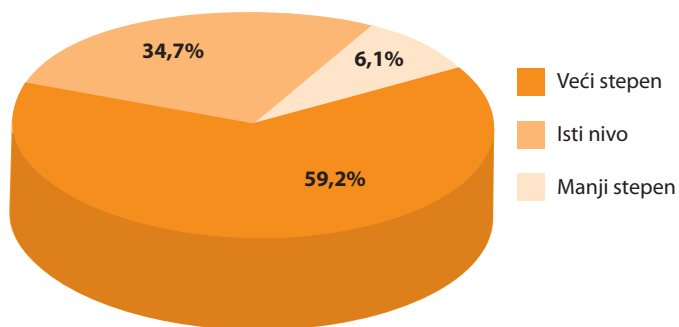
Grafikon 16 – Povećanje i smanjenje broja zaposlenih radnika u preduzećima, druga polovina 2013 – druga polovina 2015. (prognoza)

Premašeni su planovi preduzeća u vezi sa povećanjem broja zaposlenih radnika u prvoj polovini 2015. godine. Naime, prethodno istraživanje je pokazalo da povećanje broja zaposlenih planira 38,6% preduzeća u prvoj polovini 2015. godine, a povećanje broja zaposlenih radnika je ostvareno u 41% preduzeća. Gotovo polovina preduzeća je zadržala isti broj zaposlenih, a 12% preduzeća je smanjilo broj zaposlenih radnika u prvoj polovini 2015. godine.

Grafikon 17 – Broj zaposlenih u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

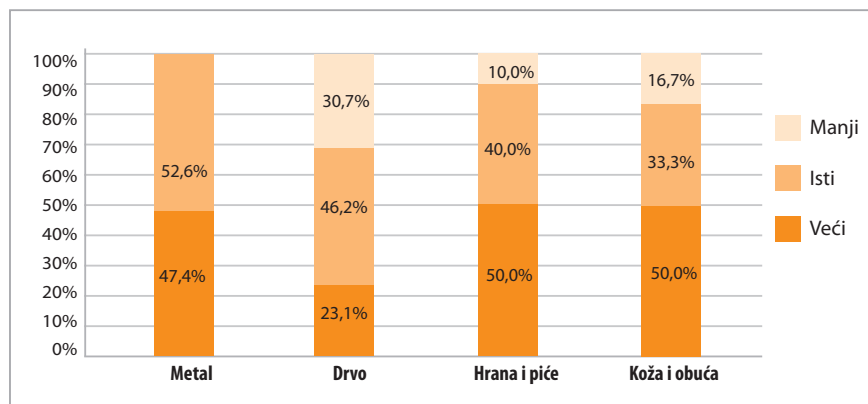
Manji procenat preduzeća očekuje smanjenje broja zaposlenih u drugoj polovini 2015. godine (6% preduzeća), dok čak 59,2% preduzeća očekuje povećanje broja zaposlenih u narednom periodu.

Grafikon 18 – Prognoza broja zaposlenih u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine

Oko polovina anketiranih preduzeća iz sektora metaloprerađivačke, prehrambene industrije i sektora kože i obuće su imala povećanje broja zaposlenih radnika u prvoj polovini 2015. godine. Smanjenje zaposlenih radnika u prvoj polovini 2015. godine je imalo 30,7% drvoprerađivača, dok je samo 23,1% preduzeća iz ovog sektora imalo povećanje broja zaposlenih.

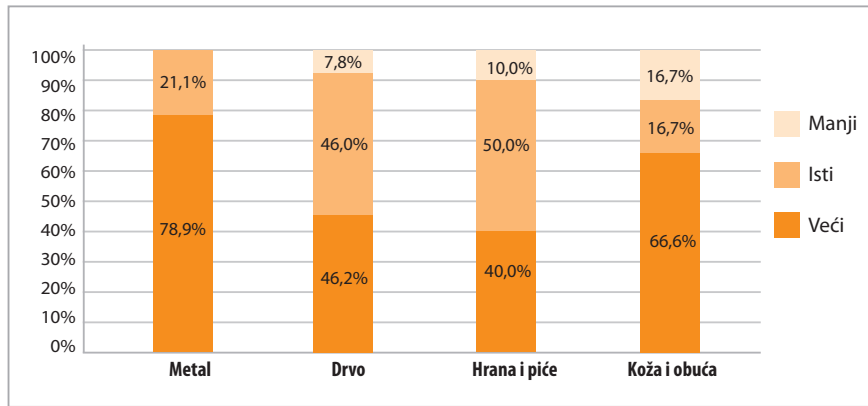
Imajući u vidu fluktuacije broja zaposlenih u sektoru kože i obuće, kao i veličinu preduzeća koja posluju u ovoj oblasti, pozitivna je činjenica da je 50% preduzeća iz ovog sektora imalo povećanje broja zaposlenih. Smanjenje broja zaposlenih je imalo 16,7% preduzeća iz navedenog sektora. S tim u vezi, napominjemo da je panel istraživanje za treći barometar obuhvatilo 66,6% istih preduzeća (velikih preduzeća) iz sektora kože i obuće koja su obuhvaćena istraživanjem provedenim za izradu Barometra broj 2 i 3.

Grafikon 19 – Broj zaposlenih u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, svi sektori

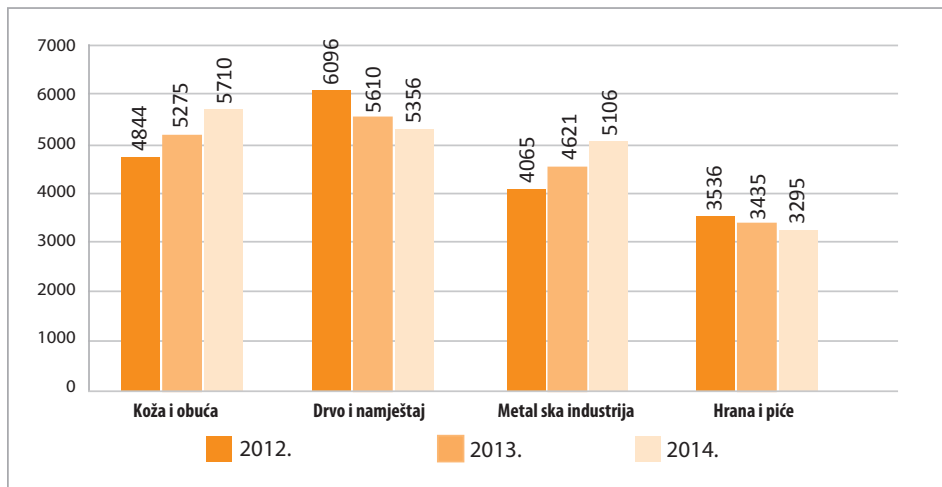
Planove u vezi sa smanjenjem broja zaposlenih u drugoj polovini 2015. godine ima mali procenat preduzeća, a posmatrano sektorski taj broj ne prelazi jedno preduzeće po sektoru.

Najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerađivačke očekuje povećanje broja zaposlenih u drugoj polovini 2015. godine (78,9%) a ni jedno preduzeće iz ovog sektora ne planira smanjenje zaposlenih u narednom periodu. Povećanje broja zaposlenih očekuje dvije trećine preduzeća iz sektora kože i obuće.

Grafikon 20 – Prognoza broja zaposlenih u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine

Radi poređenja predstavljamo i sekundarne podatke o broju zaposlenih u regiji Krajina. Sekundarni podaci, po sektorima koji su obuhvaćeni istraživanjem, pokazuju povećanje broja zaposlenih u sektoru kože i obuće i metalne industrije u periodu 2012–2013. godina. U sektorima drvoprerađivačke i prehrambene industrije je došlo do smanjenja broja zaposlenih radnika u prethodnom periodu

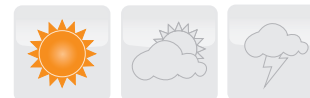

Grafikon 21 - Broj zaposlenih po sektorima prerađivačke industrije, Krajina

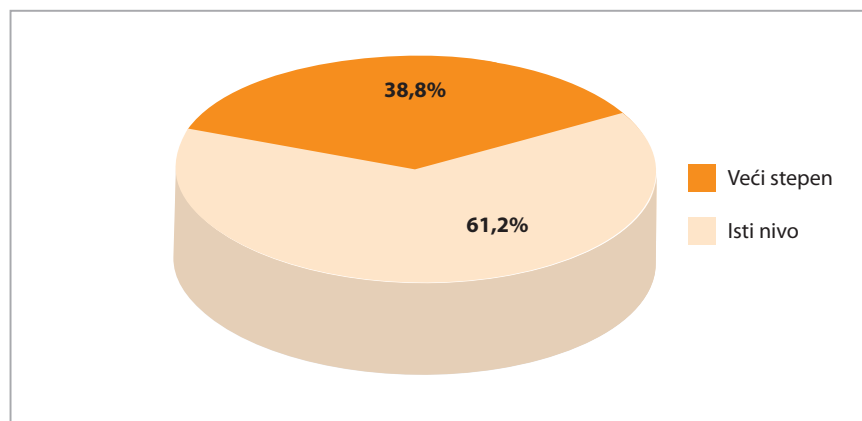
Izvor podataka: Agencija za razvoj preduzeća Eda (baza podataka Tron)

2.3.2. Stanje vještina

- **Preduzeća kontinuirano unapređuju vještine svojih radnika.**
- **Najveći procenat metaloprerađivača unaprijedio vještine svojih radnika u proteklom periodu (63%).**
- **U drugoj polovini 2015. godine, 47% metaloprerađivača i 67% preduzeća iz sektora kože i obuće planira unapređenje vještina svojih radnika.**

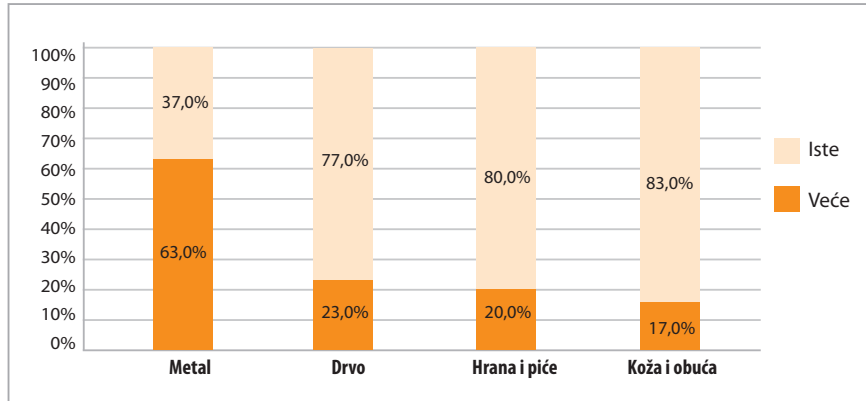

Polugodišnji period provođenja istraživanja nam daje ograničene mogućnosti za odbijanje slike o trendovima kretanja vještina radnika, s obzirom na to da se stanje vještina mijenja u dužem vremenskom periodu, ili sa novim zapošljavanjem radnika. I pored toga, primjetno je da stalno unapređenje vještina radnika u polugodišnjim periodima provođenja istraživanja (29,0% u drugoj polovini 2013. godine, 22,0% preduzeća u prvoj polovini 2014. i 26,3% preduzeća je unaprijedilo vještine svojih zaposlenih u drugoj polovini 2014. godine). U prvoj polovini 2015. godine 38,78% preduzeća je unaprijedilo vještine svojih radnika, a isti procenat preduzeća planira unapređenje u drugoj polovini 2015. godine.

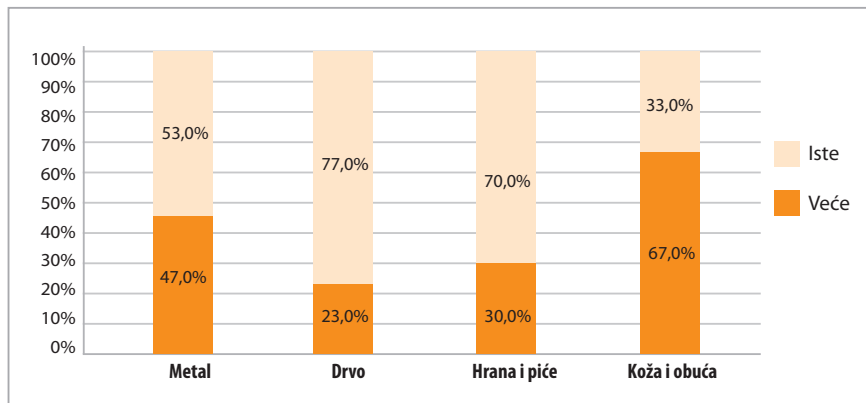
Grafikon 22 – Vještine radnika u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. (prognoza je ista za drugu polovinu 2015. godine)

Sektorski posmatrano, najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerađivača je unaprijedio vještine svojih radnika (čak 63% preduzeća), zatim slijede drvoprerađivači (23%), te preduzeća iz prehrambene industrije (20%). Najmanji procenat preduzeća iz sektora kože i obuće je unaprijedio vještine radnika (17%).

Grafikon 23 – Vještine radnika u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

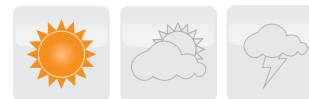
Kada su u pitanju planovi za drugu polovinu 2015. godine, najveći procenat preduzeća iz sektora kože i obuće planira unaprijediti vještine svojih radnika (67%). Preduzeća iz metaloprerađivačke industrije takođe planiraju unaprijediti vještine svojih zaposlenih (47%) i pored toga što je najveći procenat ovih preduzeća u prethodnom periodu realizovao određene aktivnosti po ovom pitanju.

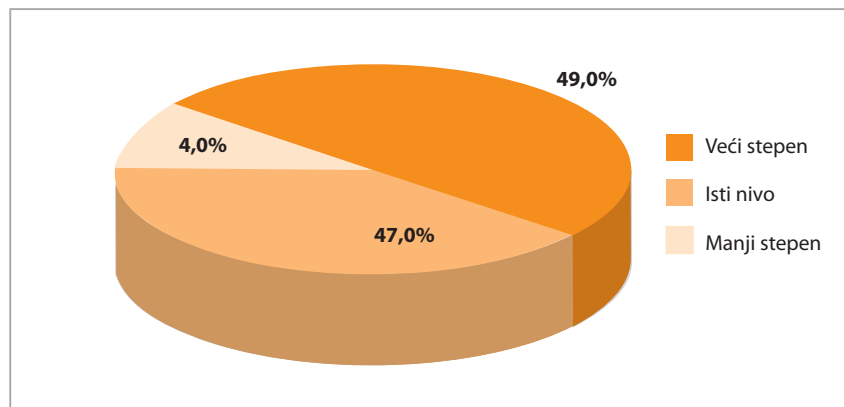
Grafikon 24 – Prognoza vještina radnika u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine, u %

2.4. Kapaciteti

- Nešto manje od polovine anketiranih preduzeća (49%) je povećalo stepen korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. godine.
- Najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerade je unaprijedio stepen korištenja kapaciteta (68%), a zatim slijede preduzeća iz sektora drvoprerade (62%).

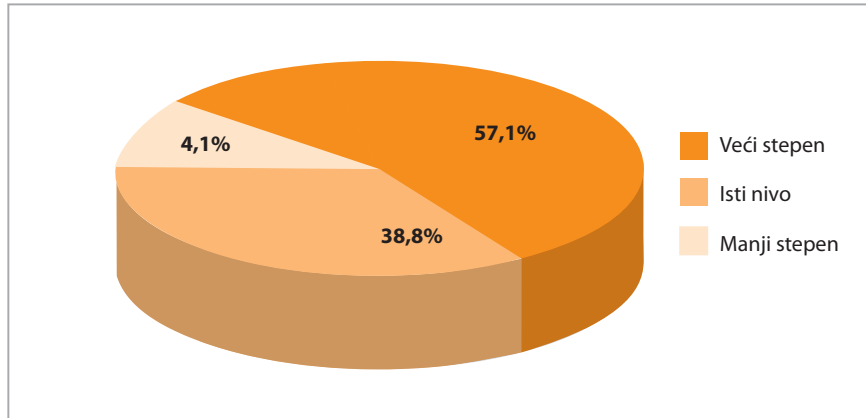
Nešto manje od polovine anketiranih preduzeća (48,98%) je povećalo stepen korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. godine. Manji stepen korištenja kapaciteta je imalo 4,08%, odnosno dva anketirana preduzeća.

Grafikon 25 – Stepem korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

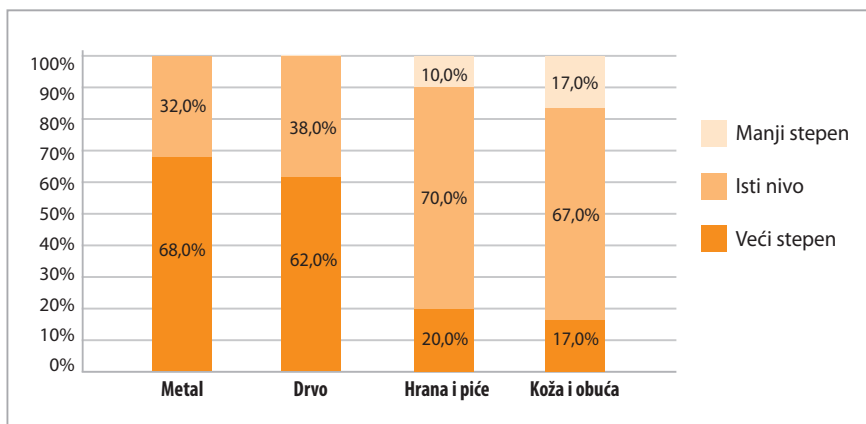
Planovi preduzeća u vezi sa stepenom korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. godine ponovo pokazuju najveći procenat preduzeća koja planiraju povećanje stepena korištenja kapaciteta (57,14%).

Smanjenje stepena korištenja kapaciteta u 2015. godini planira 4,08% preduzeća.

Grafikon 26 – Procjena stepena korištenja kapaciteta u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine

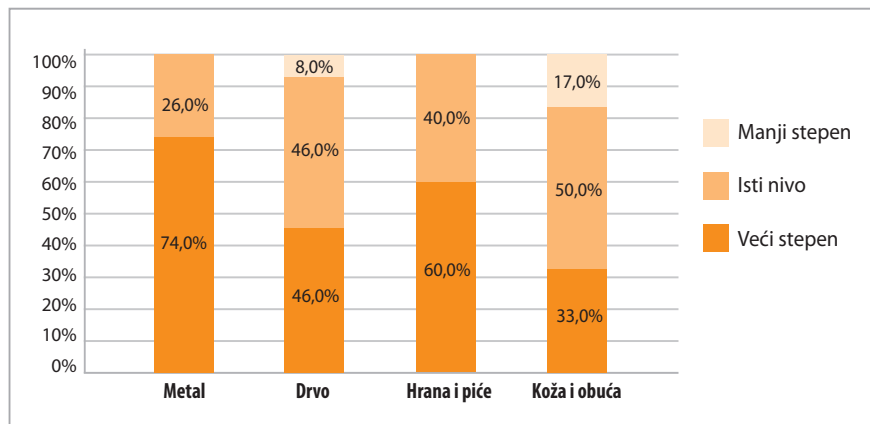
Sektorski posmatrano, u prvoj polovini 2015. godine, najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerade je unaprijedio stepen korištenja kapaciteta (68%), zatim slijede preduzeća iz sektora drvoprerade (62%). Većina preduzeća iz sektora prehrambene industrije i proizvodnje kože i obuće su zadržala isti stepen korištenja kapaciteta kao i u prethodnom periodu (70% prehrambenih preduzeća i 67% preduzeća iz sektora kože i obuće). Takođe, manji procenat preduzeća koja su smanjila stepen korištenja kapaciteta posluje u ova dva sektora (10% prehrambenih preduzeća i 17% preduzeća iz sektora kože i obuće).

Grafikon 27 – Stepen korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

Većina metaloprerađivača (74%) planira povećanje stepena korištenja kapaciteta u drugoj polovini 2015. godine. Takođe, 60% prehrambenih preduzeća planira povećanje stepena korištenja kapaciteta u narednom periodu. Mali broj preduzeća (dva) planira smanjenje stepena korištenja kapaciteta (jedno iz drvoprerade i jedno iz sektora proizvodnje kože i obuće), ali zaslužuju da se spomenu s obzirom na to da su u pitanju velika preduzeća.

Grafikon 28 – Planirani stepen korištenja kapaciteta u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine

2.5. Investicije

Zabilježena su kontinuirana ulaganja u stalna sredstva u preduzećima koja su obuhvaćena istraživanjem sa područja Krajine u svim periodima provođenja istraživanja (od druge polovine 2013. godine do prognoze za prvu polovinu 2015).

Podaci o ulaganjima preduzeća u stalna sredstva u cijeloj Bosni i Hercegovini takođe pokazuju povećanje investicija. Prema podacima Agencije za statistiku BiH, vrijednost ukupno ostvarenih investicija u stalna sredstva pravnih osoba u Bosni i Hercegovini u 2014. godini iznosila je preko 5 milijardi KM, što predstavlja povećanje od 1,4% u odnosu na 2013. godinu. Posmatrano prema djelatnosti investitora, najveća ulaganja u ukupnim investicijama u 2014. godini su imali investitori u prerađivačkoj industriji 16,4%, rudarstvu 13,4%, naučnim i tehničkim djelatnostima 12,0% i trgovini 11,6%.

2.5.1. Investicije u unapređenje poslovanja (inovacije)

- **Preduzeća kontinuirano investiraju u unapređenje poslovanja (inovacije) i planiraju dalja ulaganja.**
- **U svim sektorima, osim u sektoru drvoprerade, veći je procenat preduzeća koja su ulagala u unapređenje poslovanja u prvoj polovini 2015. godine u odnosu na preduzeća koja nisu investirala u unapređenje poslovanja.**

Podaci u sva tri provedena istraživanja pokazuju da preduzeća kontinuirano investiraju u unapređenje poslovanja (53,0% u drugoj polovini 2013, 54,0% u prvoj polovini, 61,4% u drugoj polovini 2014. i 57,1% u prvoj polovini 2015. godine). Čak 77,1% preduzeća planira investicije u unapređenje poslovanja u drugoj polovini 2015. godine. Uporedni prikaz dva vremenska perioda (prva i druga polovina 2015. godine) pokazuje da je više od polovine preduzeće (54%) ulagalo u inovacije u prvoj i planira dalja ulaganja u inovacije u drugoj polovini 2015. godine. Ukoliko ovom procentu dodamo i 23,0% preduzeća koja nisu ulagala u inovacije u prvoj, ali planiraju ovu vrstu ulaganja u drugoj polovini 2015. godine, možemo reći je procenat preduzeća koji je ulagao u inovacije u 2015. godini značajan (78%).

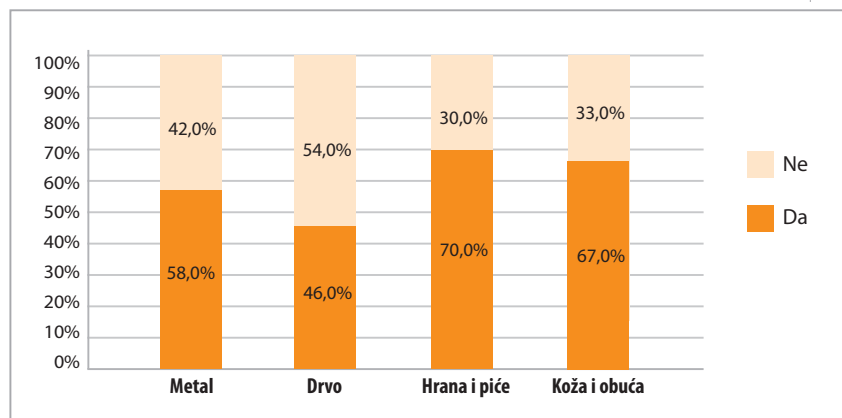
Petina preduzeća nije imala, niti planira ulaganje u unapređenje poslovanja, dok je samo jedno preduzeće investiralo u unapređenje poslovanja u prvoj polovini godine, ali ne namjerava dalje da investira u narednom periodu.

Tabela 5 – Investicije u inovacije: prva polovina 2015. i plan za drugu polovinu 2015. godine

Ostvarene investicije u inovacije u prvoj polovini 2015. godine	DA	54% preduzeća je investiralo u inovacije u prvoj polovini godine i planira dalje investicije u 2015. godini	Jedno preduzeće je investiralo u inovacije u prvoj polovini, a ne planira ovu vrstu investicija u drugoj polovini 2015. godine
	NE	23% preduzeća nije investiralo u inovacije u prvoj polovini godine, ali planira ulaganje u ovu vrstu investicija u drugoj polovini 2015. godine	21% preduzeća nije investiralo u inovacije niti planira investicije u drugoj polovini 2015. godine
		NE	DA
Plan za investicije u inovacije u drugoj polovini 2015. godine			

Ako investicije u unapređenje poslovanja (inovacije) posmatramo sektorski, u svim sektorima, osim u sektoru drvoprerađivača, veći je procenat preduzeća koja su ulagala u unapređenje poslovanja u prvoj polovini 2015. godine u odnosu na preduzeća koja nisu investirala u unapređenje poslovanja. Za razliku od prethodnih istraživanja gdje je najveći procenat preduzeća iz oblasti drvoprerađivača investirao u unapređenje poslovanja (u prvoj polovini 2014. godine 81,3%, a u drugoj polovini 2014. godine 80,0% preduzeća), četvrto istraživanje pokazuje da je ovaj procenat manji u odnosu na preduzeća koja nisu imala ovu vrstu ulaganja (54% drvoprerađivača nije ulagalo u inovacije).

Grafikon 29 – Da li je u prvoj polovini 2015. godine bilo investicija u unapređenje poslovanja (inovacije), u %?

Planovi preduzeća u vezi sa ulaganjima u unapređenje poslovanja u drugoj polovini 2015. godine su pozitivni. Sva preduzeća iz sektora kože i obuće planiraju ovu vrstu ulaganja, kao i 80,0% preduzeća iz prehrambene industrije, 77% drvoprerađivača i 72% metaloprerađivača.

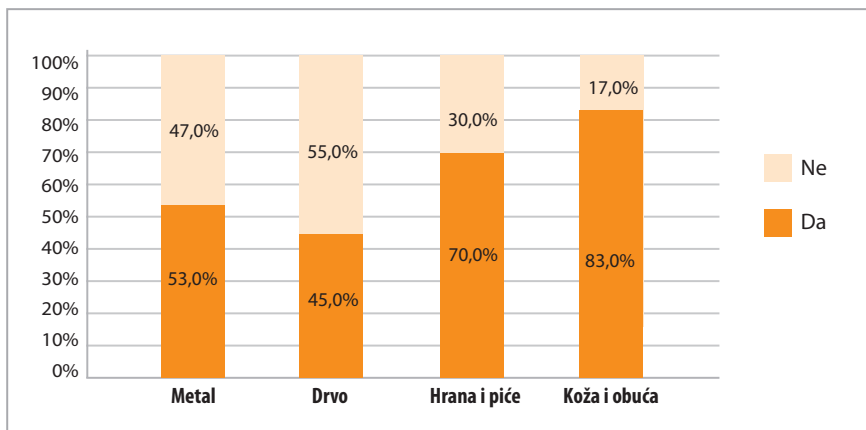
2.5.2. Investicije u infrastrukturu i objekte

- U prvoj polovini 2015, 57,4% preduzeća investiralo u infrastrukturu i objekte.
- U drugoj polovini 2015. godine 66,6% preduzeća planira investicije u infrastrukturu i objekte.

Investicije u infrastrukturu i objekte je imalo više od polovine anketiranih preduzeća (57,4%) u prvoj polovini 2015. godine. Pored toga, veći procenat preduzeća planira povećanje investiranja u ove svrhe u drugoj polovini 2015. godine (66,6% preduzeća).

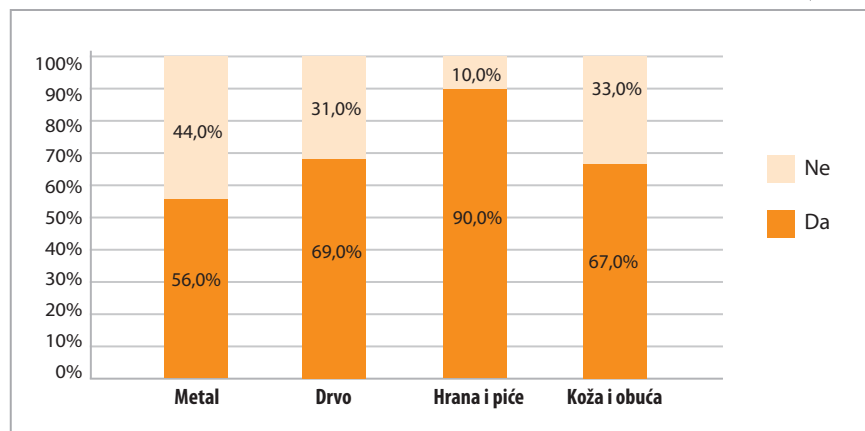
Sektorski posmatrano, više od polovine anketiranih preduzeća iz ostalih sektora je u proteklom periodu ostvarilo ovu vrstu investicije, u sektoru proizvodnje kože i obuće čak 83% preduzeća i u prehrambenoj industriji 70% preduzeća. U odnosu na druge sektore, najmanji procenat preduzeća iz sektora drvoprerade je investirao u infrastrukturu i objekte u prvoj polovini 2015. godine (45%).

Grafikon 30 – Investicije u infrastrukturu i objekte u prvoj polovini 2015, po sektorima (u %)

U drugoj polovini 2015. godine, više od polovine preduzeća iz svih sektora obuhvaćenih anketom planira ulaganje u infrastrukturu i objekte. Najveći procenat preduzeća koja planiraju ovu vrstu investicija je iz sektora prehrambene industrije (90%).

Grafikon 31 – Investicije u infrastrukturu i objekte u drugoj polovini 2015. godine (prognoza), po sektorima (u %)

2.5.3. Investicije u opremu i tehnologiju

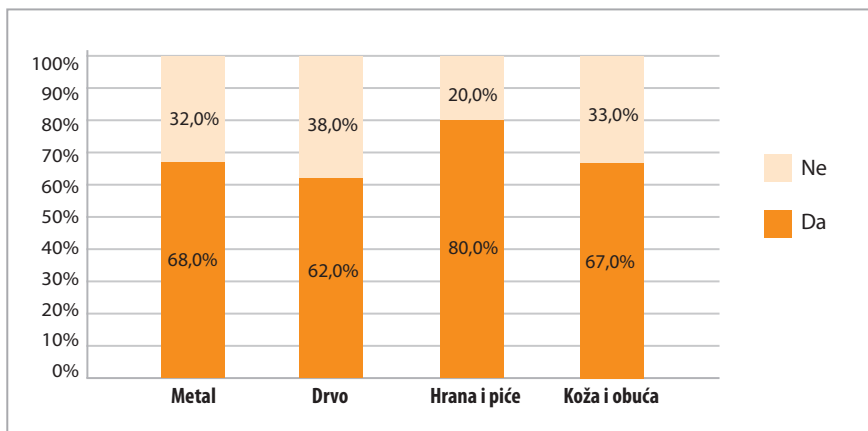
- Većina preduzeća je investirala u opremu i tehnologije u proteklom periodu (69,4%), dok 77,6% preduzeća planira ovu vrstu ulaganja u drugoj polovini 2015. godine.
- Sektorski posmatrano, u svim sektorima dominiraju preduzeća koja planiraju investicije u opremu i tehnologiju u drugoj polovini 2015. godine.

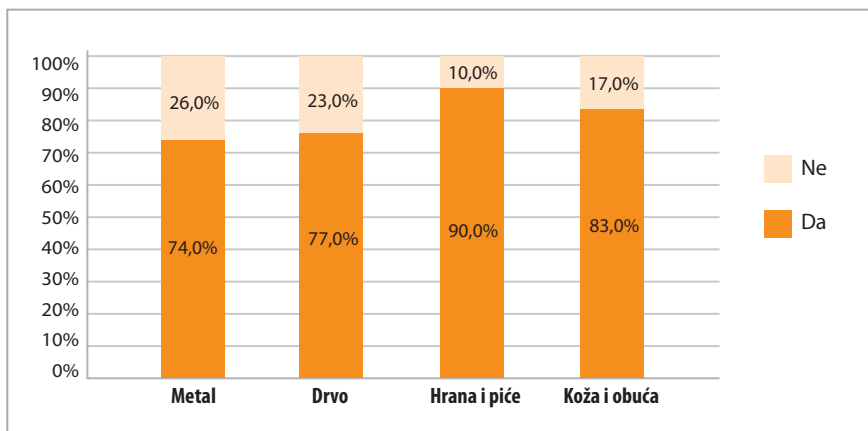
Rezultati istraživanja pokazuju veliki broj preduzeća (69,4%) koja su investirala u opremu i tehnologiju u prvoj polovini 2015, dok čak 77,6% preduzeća planira ovu vrstu investicija u drugoj polovini 2015. godine.

Kada je u pitanju sektorska struktura ulaganja u opremu i tehnologiju, ponovo je u svim sektorima veći procenat preduzeća koja su imala ovu vrstu investicije u odnosu na preduzeća koja nisu imala ovu vrstu ulaganja. Kao i sa ostalim vrstama investicija, dominiraju preduzeća iz sektora prehrambene industrije, gdje je čak 80% preduzeća imalo ovu vrstu investicije.

Prognoza za drugu polovinu 2015. godine pokazuje veći procenat preduzeća koja planiraju ovu vrstu ulaganja u svim posmatranim sektorima, posebno u sektoru prehrambene industrije gdje 90% anketiranih preduzeća planira ulaganje u opremu i tehnologiju.

Grafikon 32 – Investicije u opremu i tehnologiju u prvoj polovini 2015. godine, u %

Grafikon 33 – Investicije u opremu i tehnologiju u drugoj polovini 2015. godine (prognoza), u %

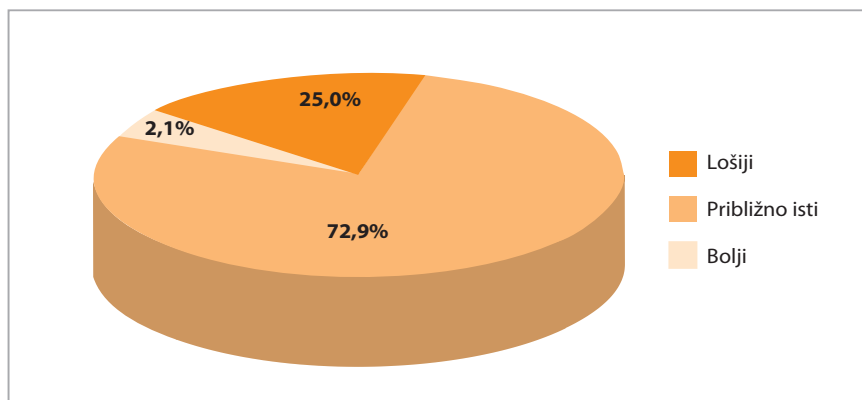
2.6. Privredni ambijent

- **Preduzeća smatraju da je privredni ambijent u prvoj polovini 2015. godine isti (oko 72,9% preduzeća) ili lošiji za poslovanje (25,0% preduzeća).**

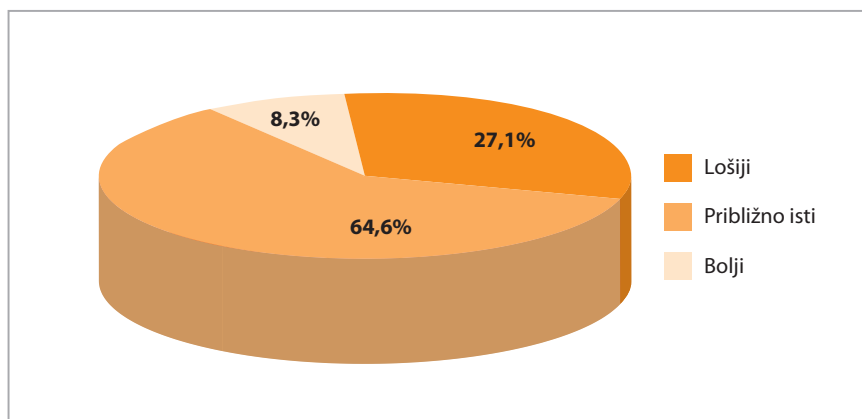

Kada je u pitanju privredni ambijent za poslovanje, predstavnici preduzeća su vrlo oprezni pri davanju pozitivnih ocjena. Većina ispitanika smatra da je privredni ambijent u prvoj polovini 2015. godine ostao isti u odnosu na drugu polovinu 2014. godine. Četvrtina ispitanika smatra da je privredni ambijent bio lošiji u prvoj polovini 2015. godine i nešto veći procenat smatra da će biti lošiji i u drugoj polovini 2015. godine (27,08%). Samo je 2,1% ispitanika primijetilo poboljšanje privrednog ambijenta u prvoj polovini, dok 8,3% ispitanika očekuje poboljšanja u drugoj polovini 2015. godine.

Grafikon 34 – Privredni ambijent u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

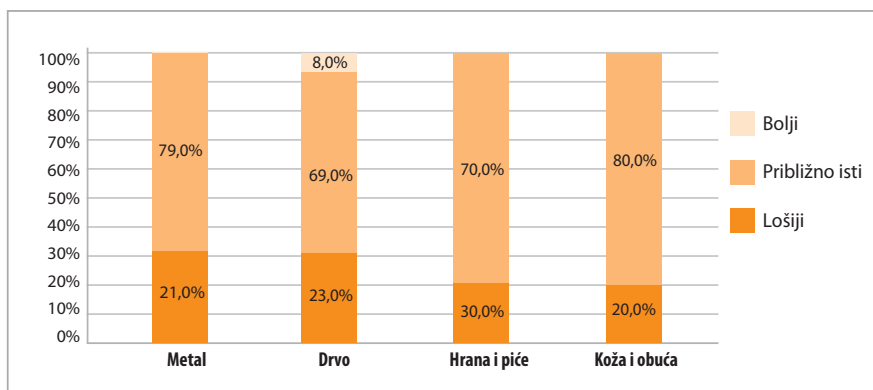

Grafikon 35 – Prognoza privrednog ambijenta u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2015. godine

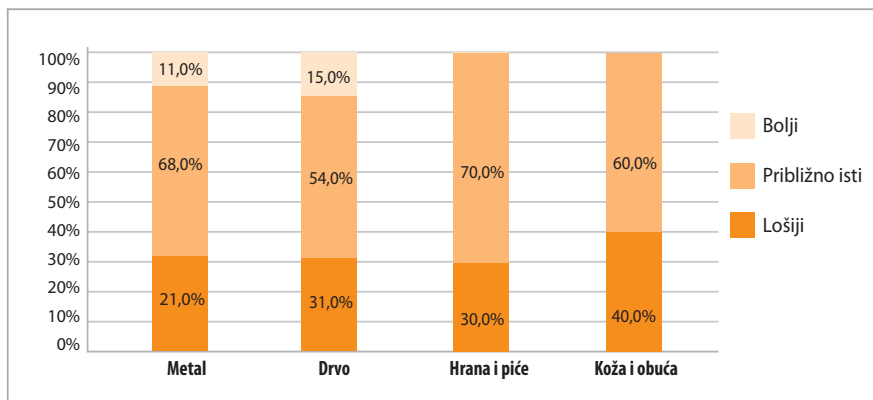

Posmatrano po sektorima u kojima posluju preduzeća, samo jedan predstavnik drvoprerađivača smatra da je privredni ambijent bolji nego u prethodnom periodu, dok dva predstavnika ovog sektora smatraju da će doći do poboljšanja i u narednom periodu. Optimizam u pogledu privrednog ambijenta su takođe izrazila dva anketirana predstavnika metaloprerade.

U svim sektorima je preko 20% ispitanika privredni ambijent ocijenilo lošijim u odnosu na prethodni period i taj procenat se povećava kod drvoprerađivača i preduzeća iz sektora kože i obuće kada su u pitanju procjene za naredni period.

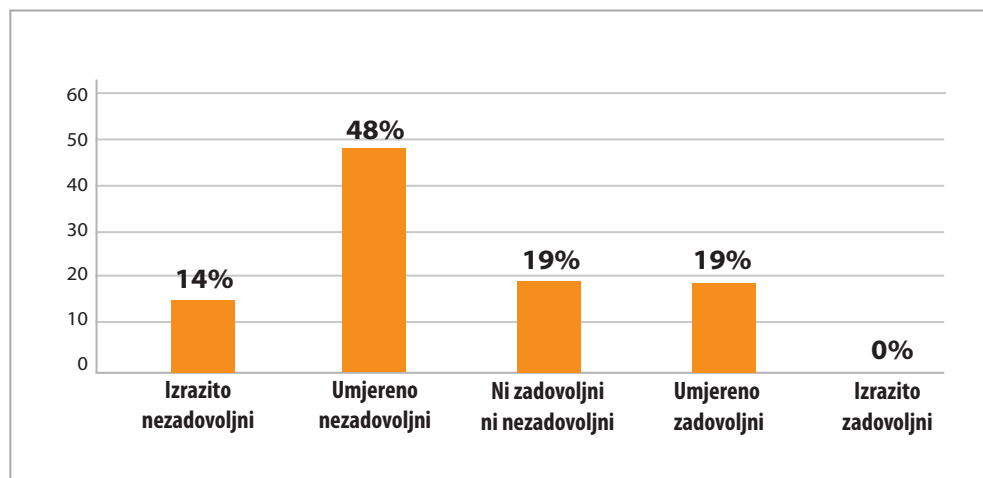
Grafikon 36 – Privredni ambijent u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

Grafikon 37 – Prognoza privrednog ambijenta u drugoj polovini u odnosu na prvu polovinu 2015. godine, u %

Radi poređenja, predstavljamo i rezultate istraživanja koje je provedeno u okviru izrade Poslovnog barometra Vijeća stranih investitora u BiH koji su uglavnom umjereno nezadovoljni (48%) ili izrazito nezadovoljni (14%) poslovnom klimom u Bosni i Hercegovini. Međutim, i pored nezadovoljstva poslovnom klimom u BiH, 72% stranih kompanija je reinvestiralo u Bosni i Hercegovini u protekle dvije godine.

Grafikon 38 – Poslovna klima u Bosni i Hercegovini prema mišljenju članova Vijeća stranih investitora u BiH

Izvorpodataka: FIC Poslovni barometar, Sarajevo, oktobar 2015.

2.7. Finansijska podrška, konsultantske usluge, uključenost i inicijative

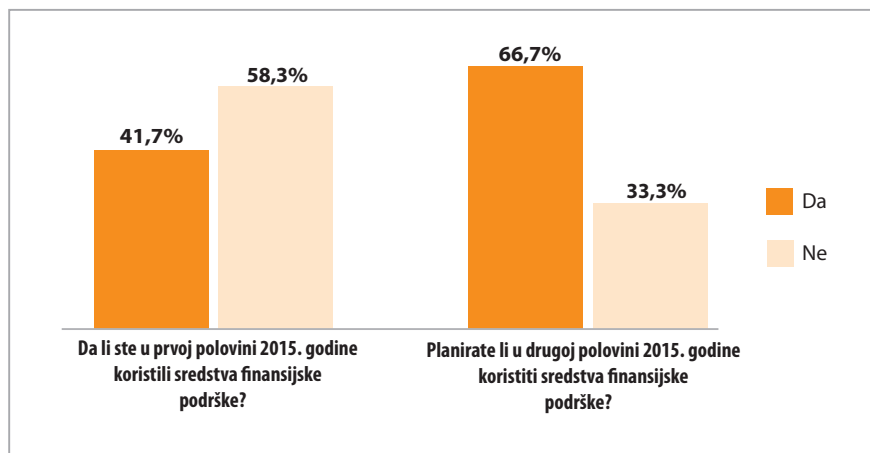

- **Velika očekivanja preduzeća u vezi sa finansijskom podrškom domaćih i/ili međunarodnih institucija.**
- **Preduzeća pokazuju povećanje interesovanja za korištenje konsultantskih usluga.**
- **Zabilježeno kontinuirano povećanje procenta preduzeća koja učestvuju u inicijativama ili raspravama o poboljšanju uslova za poslovanje.**

2.7.1. Finansijska podrška domaćih i/ili međunarodnih institucija

Do sada provedena istraživanja za izradu barometara poslovnog okruženja preduzeća u Krajini pokazuju da preduzeća ne koriste finansijsku podršku domaćih ili međunarodnih institucija u mjeri u kojoj smatraju da bi trebalo da je koriste.

Finansijsku podršku domaćih i/ili međunarodnih institucija u prvoj polovini 2015. godine je koristilo 41,7% preduzeća, dok u drugoj polovini 2015. godine 66,7% preduzeća planira da ostvari finansijsku podršku neke od institucija, ukoliko im se ukaže takva prilika. Dosadašnja istraživanja pokazuju da je procenat preduzeća koja koriste neku vrstu finansijske podrške mnogo manji u odnosu na preduzeća koja planiraju da je koriste.

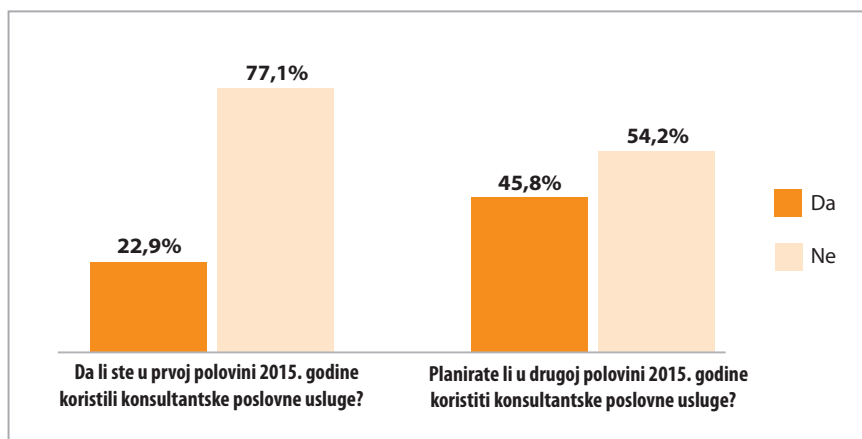

Grafikon 39 – Finansijska podrška domaćih i/ili međunarodnih institucija u prvoj polovini 2015. i drugoj polovini 2015. godine

2.7.2. Konsultantske poslovne usluge

Kada je u pitanju korištenje konsultantskih poslovnih usluga, preduzeća pokazuju povećanje interesovanja za korištenje ovih vrsta usluga i u narednom periodu. Procenat preduzeća koja su koristila konsultantske usluge je nepromijenjen u odnosu na prethodni period, dok čak 45,8% preduzeća planira da koristi konsultantske usluge u drugoj polovini 2015. godine.

S obzirom na informisanost preduzeća o raspoloživim uslugama i razvijenost tržišta konsultantskih usluga, možemo smatrati da je interesovanje preduzeća za ovu vrstu usluga zadovoljavajuće.

Grafikon 40 – Korištenje konsultantskih usluga (u prvoj polovini 2015. i prognoza za drugu polovinu 2015. godine)

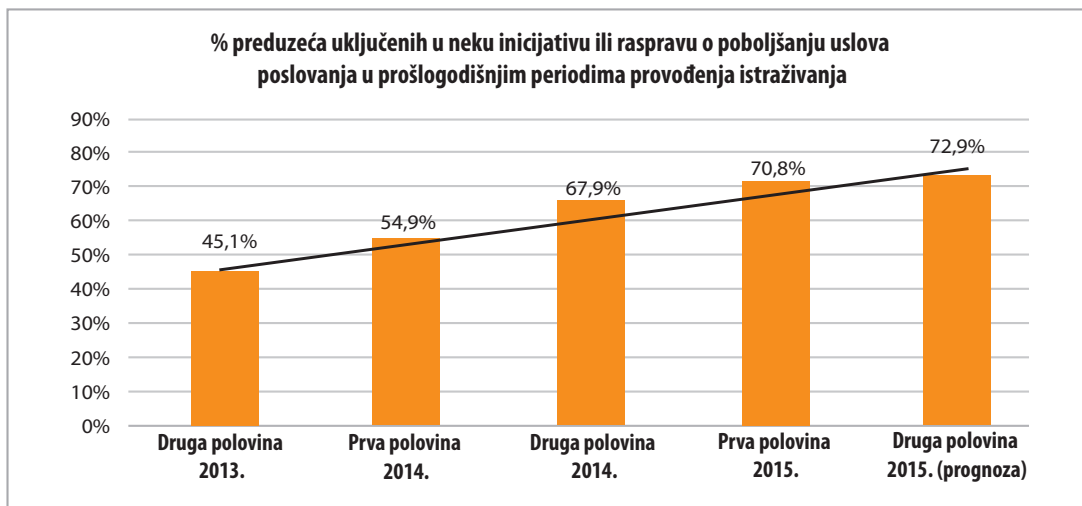
Kada su u pitanju planovi, 45,8% anketiranih preduzeća planira korištenje konsultantskih usluga u drugoj polovini 2015. godine. Od toga najveći procenat čine preduzeća iz prehrambene industrije (70,0%) a zatim slijede metaloprerađivači (47,4%).

Tabela 9 – Namjeravate li u drugoj polovini 2015. godine koristiti neke od konsultantskih usluga?

	Da	Ne	Ukupno
Metal	47,4	52,6	100,0%
Drvo	30,8	69,2	100,0%
Hrana i piće	70,0	30,0	100,0%
Koža i obuća	40,0	60,0	100,0%
Ukupno	45,8	54,2	100,0%

2.7.3. Uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova poslovanja

I pored kratkog perioda koji je obuhvaćen istraživanjima (dvije i po godine od druge polovine 2013. i prognoze za drugu polovinu 2015. godine) evidentirano je sve veće interesovanje preduzeća za uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova za poslovanje. Ovo četvrto u nizu istraživanja je pokazalo da su ispunjena očekivanja preduzeća u vezi sa većim uključivanjem u inicijative i rasprave o poboljšanju uslova poslovanja, kao i da se povećava procenat preduzeća koja planiraju svoje uključivanje u ove vrste rasprava ili inicijativa.

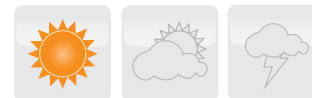

Grafikon 41 – Uključenost u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova za poslovanje

I pored velike uključenosti preduzeća iz svih sektora u inicijative za poboljšanje uslova za poslovanje, ponovo je u svim sektorima zabilježeno povećanje procenta preduzeća koja planiraju uključivanje u neku od inicijativa u drugoj polovini 2015. godine.

Zaključak

Četvrti broj Barometra poslovnog okruženja se odnosi na poslovanje preduzeća i mišljenje preduzetnika o različitim ekonomskim pitanjima u prvoj i drugoj polovini 2015. godine.

Preduzeća su u prvoj polovini 2015. godine ponovo poslovala bolje nego što su očekivala. Više od polovine anketiranih preduzeća je povećalo fizički obim proizvodnje, dok je 46% preduzeća, tokom izrade trećeg broja Barometra, očekivalo povećanje obima proizvodnje. Kada rezultate ovog istraživanja uporedimo sa rezultatima iz prethodnih istraživanja, zabilježeno je kontinuirano povećanje obima proizvodnje u preduzećima sa područja Krajine.

Narudžbe sa inostranog tržišta su imala gotovo sva anketirana preduzeća (91,8%), a povećanje narudžbi iz inostranstva u prvoj polovini 2015. godine su imali drvoprerađivači i metaloprerađivači. Sekundarni podaci o prihodu od izvoza potvrđuju nalaze ovog istraživanja i pokazuju da metaloprerađivači i drvoprerađivači bilježe rast prihoda od izvoza u prethodnom periodu.

Ukoliko uporedimo narudžbe sa domaćeg i inostranog tržišta preduzeća po sektorima u dosadašnjim istraživanjima, možemo primijetiti da su preduzeća iz sektora drvoprerađivačke i prerade kože i obuće u velikoj mjeri oslonjena na inostrano tržište, preduzeća iz metaloprerađivačke industrije posluju i na inostranom i domaćem tržištu, dok preduzeća iz prehrambene industrije posluju uglavnom na domaćem tržištu. Za razliku od rezultata prethodnih istraživanja, kroz posljednje istraživanje je zabilježeno povećanje narudžbi iz inostranstva u prehrambenim preduzećima i planovi za dalje povećanje inonarudžbi u narednom periodu.

Povećanje dobiti u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu prognozira čak 63% preduzeća dok 16% preduzeća očekuje smanjenje dobiti.

Kada su u pitanju nenaplaćena potraživanja, 20,4% preduzeća očekuje smanjenje, a 18,5% preduzeća povećanje potraživanja u 2015. godini. Manje obaveze prema dobavljačima planira 25% preduzeća, a 27% preduzeća planira veće obaveze u 2015. godini.

Nastavljen je trend povećanja broja zaposlenih radnika u preduzećima sa područja Krajine. Istraživanja pokazuju povećanje radnika u većem procentu preduzeća u svih pet obuhvaćenih polugodišnjih perioda (od druge polovine 2013. do prognoze za drugu polovinu 2015. godine).

Preduzeća kontinuirano unapređuju vještine svojih radnika. Vještine radnika unapređene su u 39% preduzeća u prvoj polovini 2015. godine, a isti procenat preduzeća planira povećanje u drugoj polovini godine. Vještine radnika su najviše unapređene u metaloprerađivačkim i drvoprerađivačkim preduzećima.

Zabilježena su stalna ulaganja preduzeća sa područja Krajine u stalna sredstva, u svim periodima koja su obuhvaćena istraživanjima (od druge polovine 2013. do plana za drugu polovinu 2015. godine). U inovacije je u prvoj polovini 2015. godine investiralo 57%, u infrastrukturu i objekte 57%, a u opremu i tehnologiju 69% preduzeća.

Preduzeća nisu optimistična kada je u pitanju ambijent za poslovanje, odnosno smatraju da je privredni ambijent bio isti (73% preduzeća) ili lošiji za poslovanje (oko 25% preduzeća) u prvoj polovini 2015. u odnosu drugu polovinu 2014. godine.

Očekivanja preduzeća u vezi sa finansijskom podrškom domaćih i/ili međunarodnih institucija su i dalje velika i preduzeća iskazuju povećanje interesovanja za korištenje konsultantskih usluga i sve više učestvuju u inicijativama ili raspravama o poboljšanju uslova za poslovanje.

Barometrom nastojimo da uhvatimo percepciju i očekivanja donosilaca odluka u industrijskim preduzećima u realnom vremenu. Gledano sumarno, moglo bi se reći da Barometar pokazuje niz poboljšanja koja se tiču različitih aspekata poslovanja preduzeća (povećanje fizičkog obima proizvodnje, povećanje izvoza, povećanje dobiti, veću zaposlenost, unapređivanje vještina, ulaganja u inovacije, infrastrukturu, opremu i tehnologiju). Pošto naknadno vršimo provjeru ostvarenja tih očekivanja, koristeći podatke iz finansijskih izvještaja o poslovanju preduzeća na nivou posmatranih sektora i regije u kojoj izvodimo istraživanje, možemo da konstatujemo da izražena pozitivna percepcija i očekivanja imaju u dobroj mjeri realno pokriće u ostvarenjima preduzeća. Izgleda da se radi o nekoj vrsti efekta spirale: dobri poslovni rezultati vode većim očekivanjima, a veća očekivanja onda povuku ulaganje većih resursa, što dovodi do boljih poslovnih rezultata, u blago rastućoj spirali.

Kad se dublje pogleda, vidi se da se poboljšanja dešavaju u onim aspektima za koja su odgovorna sama preduzeća, koja posluju u sve zahtjevnijim globalnim, regionalnim i domaćim lancima vrijednosti. Ta poboljšanja su uslov njihovog opstanka u uslovima konkurencije koja je sve jača, u svim oblastima. S druge

strane, pokazuje se da skoro i nema toliko neophodnih poboljšanja u poslovnom okruženju, za koje su zadužene vlade na svim nivoima i institucije podrške. One treba preduzećima da olakšaju dolaženje do stručnih, obučениh radnika, do novih tehnologija, do povoljnijih finansijskih sredstava, itd. To je i osnovni razlog zašto su pomaci, i u pogledu očekivanja i u pogledu ostvarenja, još uvijek mali, odnosno nedovoljni za bilo kakav ozbiljniji privredni uspon domaće industrije.

Takav uspon nije moguće izvesti oslanjajući se samo na rad preduzeća i povremenu pomoć međunarodnih projekata. Potrebno je nešto i više i bolje od strane donosilaca odluka u vladinim institucijama i institucijama podrške: uređenije poslovno okruženje, manja i racionalnija opterećenja privrede, ali i dobro naciljane politike i instrumenti podrške koji će preduzećima olakšati stalno inoviranje i investiranje, bez čega nema ni zadržavanja, a kamoli unapređivanja njihove konkurentske pozicije. S druge strane, bez takvih unapređivanja neće biti ni novih radnih mjesta, ni budžetskih prihoda.

Barometar pokazuje da industrijska preduzeća, mukotrpno i postepeno, podižu očekivanja i ostvaruju poboljšanja u poslovanju. Vrijeme je za donosiocе odluka u vladama i u institucijama podrške: prvo da to vide, a onda i da se upitaju kako najbolje mogu da podrže i ubrzaju taj proces koji se organski odvija mimo i iza političkih besposlica i igrarija u zemlji.

Aneks: Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća

– Upitnik

I OPŠTI PODACI O PREDUZEĆU

1. Naziv preduzeća: _____

2. Opština/grad: _____

3. Osnovna djelatnost:
(*zaokružite jednu od ponuđenih djelatnosti*)

- a. Metaloprerada
- b. Drvoprerada
- c. Proizvodnja hrane i pića
- d. Proizvodnja kože i obuće
- e. Proizvodnja gume i plastike
- f. Informaciono-komunikacione tehnologije
- g. Ostalo (upišite šta) _____

4. Fizički obim proizvodnje		Veća	Ista	Manja
a) Ukupna proizvedena količina	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014.			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. godine (prognoza)			
b) Narudžbe iz inostranstva	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. godine (prognoza)			
c) Narudžbe sa domaćeg tržišta	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. godine (prognoza)			

5. Finansije		Veći	Isti nivo	Manji
a) Dobitak ILI	2015. godina u odnosu na 2014. (prognoza)			
gubitak	2015. godina u odnosu na 2014. (prognoza)			
b) Nenaplaćena potraživanja	2015. godina u odnosu na 2014. (prognoza)			
c) Obaveze	2015. godina u odnosu na 2014. (prognoza)			

6. Radna snaga i vještine		Veći	Isti nivo	Manji
a) Broj zaposlenih	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014.			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. (proгноza)			
b) Stanje vještina	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014.			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. (proгноza)			

7. Kapaciteti		Veći stepen	Isti nivo	Manji stepen
Kako se koriste kapaciteti?	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014.			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. (proгноza)			

8. Investicije		DA	NE
Unapređenje poslovanja (inovacije)	Da li je u prvoj polovini 2015. godine bilo investicija u unapređenje poslovanja (inovacije)?		
	Planira li se u drugoj polovini 2015. godine investirati u unapređenje poslovanja (inovacije)?		
Infrastruktura i objekti	Da li je u prvoj polovini 2015. godine bilo investicija u infrastrukturu i objekte?		
	Planira li se u drugoj polovini 2015. godine investirati u infrastrukturu i objekte?		
Oprema i tehnologija	Da li je u prvoj polovini 2015. godine bilo investicija u infrastrukturu i objekte?		
	Planira li se u drugoj polovini 2015. godine investirati u infrastrukturu i objekte?		

9. Privredni ambijent		Lošiji	Približno isti	Bolji
Kako biste ocijenili opšti privredni ambijent u kojem poslujete?	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine			
	Druga polovina 2015. godine u odnosu na prvu polovinu 2015. godine (prognoza)			

10. Finansijska podrška, konsultantske usluge, uključenost u inicijative	DA	NE
a) Da li ste u prvoj polovini 2015. godine koristili sredstva finansijske podrške domaćih i/ili međunarodnih institucija?		
b) Namjeravate li u drugoj polovini 2015. godine koristiti sredstva finansijske podrške domaćih i/ili međunarodnih institucija?		
c) Da li ste u prvoj polovini 2015. godine koristili neke od konsultantskih poslovnih usluga?		
d) Namjeravate li u drugoj polovini 2015. godine koristiti neke od konsultantskih poslovnih usluga?		
e) Da li ste u prvoj polovini 2015. godine bili uključeni u neku inicijativu ili raspravu o poboljšanju uslova za poslovanje?		
f) Očekujete li da biste mogli biti uključeni u neku inicijativu ili raspravu o poboljšanju uslova za poslovanje u drugoj polovini 2015. godine?		

13. Da li želite da dobijete najvažnije nalaze ovog istraživanja za Vašu djelatnost?
(zaokružite jedan od ponuđenih odgovora)

Da (upisati e-mail na koji će nalazi biti poslani) _____

Ne

Hvala na saradnji.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

334.722:658

ПРОХАСКА, Јелена

Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća. Br. 4 /
[autori Jelena Prohaska, Pavle Miovčić]. - Banja Luka : Agencija za
razvoj preduzeća Eda, 2016 (Banja Luka : Grafid). - 51 str. : graf. prikazi
; 21 x 24 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-99955-53-14-2

1. Миовчић, Павле [аутор]

COBISS.RS-ID 5712920

Agencija za razvoj preduzeća *Eda*

Đure Jakšića 11, 78000 Banja Luka, BiH

Telefon: +387 51 300 241, +387 51 319 507

Telefaks: +387 51 318 838

www.edabl.org, eda@edabl.org